

Neostvorena lakoća pisanja

Kolar-Dimitrijević, Mira. 2012. *Tragovi vremena u djelima Mate Lovraka*. Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad; Zagreb: Srednja Europa. 163 str. ISBN: 978-953-1541-25-1

Studije o životu i djelu nekoga dječjega pisca ne pišu se i ne objavljuju odveć često pa bi nas već zbog toga knjiga Mire Kolar-Dimitrijević *Tragovi vremena u djelima Mate Lovraka* trebala razveseliti. Uzme li se u obzir i činjenica da je izašla u sunakladništvo bjelovarskoga Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, tada se čini posve opravdanim od knjige očekivati pomnu analizu Lovrakova stvaralaštva s obzirom na njegov društveni kontekst. Uostalom, to sugerira i naslov knjige, a očekivanja potkrepljuje i autorica u „Uvodu“, ustvrđujući da je „mnogo o njemu [Mati Lovraku, prim. autora] i pisano, ali konačna ocjena još nije dana, a pogotovo se time nije pozabavio niti jedan povjesničar“ (21). Stoga je autorica kao povjesničarka „pokuša[la] povezati autora, njegova djela i vrijeme u kojemu je živio“ (22). Najava je to znanstvenoga pothvata čije bi ostvarenje bilo za svaku pohvalu, pogotovo jer je riječ o autoru s područja dječje književnosti koje obično ne privlači veću pozornost šire znanstvene zajednice pa se svako istraživanje s toga područja čini hvalevrijednim doprinosom njegovu razvoju.

Knjiga obuhvaća pet numeriranih poglavlja s izrazito neujednačenim naslovima i sadržajem. U prvome, naslovljenom „Djetinjstvo i školovanje za učiteljski poziv“, doznajemo pregršt podataka o obiteljskim korijenima i općim uvjetima u kojima se Mato Lovrak školovao. Živopisnosti toga, ali i idućih poglavlja, uvelike pridonosi velik broj fotografija, što čitavu knjigu čini vrlo atraktivnom. Drugo poglavlje raspršena naslova „Realizam – socijalno i kulturno izvorište – dječji svijet“ sadržajem i opsegom središnji je dio knjige. U njemu se, neproporcionalno u odnosu na prvo poglavlje, kronološkim redom predstavljaju sve ostale dionice iz Lovrakova života te se iscrpno izvješćuje o njegovim djelima. U trećem se dijelu knjige, premda naslovljenom „Književno djelo – kazalište i film“, uvodno iznose podatci o ostaloj produkciji Mate Lovraka od 1933. do 1941. godine da bi tek potom uslijedili oni o autorovu kazališnom angažmanu, odnosno, kazališnoj i filmskoj adaptaciji njegovih djela. U četvrtom poglavlju nabrajaju se različita izdanja Lovrakovih djela te navode ilustratori knjiga. Peti, u kazalu numerirani dio posvećen je pedagoškim i etičkim po(r)ukama djela Mate Lovraka, nakon čega slijedi nenumerirano poglavlje „Zaključne misli“, popis literature i kazalo imena.

Premda knjiga iznosi mnoge zanimljive činjenice, posebice o pojedinim izdanjima autorovih djela, njen ustroj počiva na nizu metodoloških postavki koje se doimaju problematičnima, a povezivanje pojedinih horizonata – opće povijesnoga, biografskoga i književnoga – nedovoljno razrađenim.

Pri navođenju općih povijesnih podataka o razdoblju u kojemu je Lovrak živio mogu se uočiti dva bitna nedostatka. S jedne strane ti podatci mahom ostaju nepovezani s autorovim biografskim horizontom, a s druge, način na koji se iznose biografski podatci, premda mjestimice prilično detaljni, ostavlja dojam nedorečenosti. Kao jedan od mnogih primjera nepovezanosti općepovijesnoga horizonta knjige s autorovom biografijom moguće je izdvojiti dio teksta gdje se u vezi s Lovrakovim školovanjem na zagrebačkoj Preparandiji tvrdi: „Tu je doživio početak Prvog svjetskog rata, uništavanje srpskih trgovina i prostorija Srpskog privrednika zajedno s njegovom arhivom koja je govorila o brizi Društva za siromašnu srpsku djecu, a onda i prvi poraz austrougarske vojske na Drini nakon kojeg su se zagrebačke bolnice i škole počele puniti ranjenicima, a na groblju pokapati poginuli mladići.“ (29)

Ovdje nema ni riječi o Lovrakovoj osobnoj reakciji na navedena zbivanja uoči i tijekom Prvoga svjetskog rata, a što bi u tome kontekstu trebala biti osnovna informacija. Iz knjige ni u vezi s drugim prijelomnim povijesnim trenucima ne doznajemo kako je Lovrak reagirao primjerice na stvaranje južnoslavenske države i na represalije u njoj (usp. 32-36), na proglašenje Nezavisne Države Hrvatske kojoj je kao državni službenik morao prisegnuti (usp. 43), a i razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata prilično je šturo predočeno općim natuknicama poput primjerice one u kojoj se navodi da je bio „učitelj na zagrebačkoj periferiji“ ili „učitelj u socijalističkom Zagrebu“ (83). Uz to se i u vezi s nizom događaja iz autorova života, koji su zbog svoje važnosti ipak zaslužili detaljniju analizu, iznose tek općenite konstatacije i pretpostavke, i to bez upućivanja na daljnje izvore. Tako se primjerice glede središnjega pitanja o autorovoj motivaciji da se bavi dječjeknjiževnim stvaralaštvom kao objašnjenje iznosi navodima nepotkrijepljena pretpostavka: „Vjerojatno unutarnja potreba da prenese iskustva koja je stekao u radu s djecom kao mladi učitelj poslije Prvoga svjetskog rata“ (18).

Spomenuta je nedorečenost zamjetna već na samom početku knjige. Tu se primjerice opisuje Lovrakovo školovanje u Bjelovaru, pri čemu se tvrdi kako se autor ondje „po prvi puta sukobio sa socijalnom nepravdom, nacionalnim netrpeljivostima i ljudima s dna života“ (28), što se čini vrlo bitnim podatkom u vezi s oblikovanjem autorova karaktera, a da se ne navode izvori niti se pobliže pojašnjavaju uvjeti u kojima se autor – stilski nespretno izraženo – „sukobio sa socijalnim nepravdama“ (*ibid.*). Budući da tematika ‘socijalne pravde’ tvori jednu od središnjih tema autorova stvaralaštva, očekivalo bi se detaljnije iznošenje podataka o uvjetima u kojima se autor s time po prvi puta suočava kako bi se na taj način ocrtala društveno-povijesno uvjetovana formativna jezgra njegova karaktera s obzirom na koju je tada moguće upustiti se i u kritičku analizu djela.

Glavnim se nedostatkom knjige nadaje njen pristup Lovrakovim djelima. Autorica, naime, u svojoj potrazi ne uzima u obzir činjenicu ontološke zasebitosti autorovih djela kao književnih, a to znači fiktivnih djela, kao ni činjenicu njihove slojevite ustrojenosti i raznovrsne isprepletenosti sa zbiljskim kontekstom, već neposredno poseže za sadržajima pojedinih djela te ih koristi kao objašnjenje podataka o autoru prikupljenih iz izvanknjiževne zbilje. Tako primjerice kao poticaj Lovrakovu premještanju u Veliki Grdenovac isprva navodi njegovu vlastitu molbu da bi potom ustvrdila: „No, iz autobiografskog romana *Divlji dječak vidi se* [kurziv autora] da je Lovrak nakon godine rada dobio telegrafski premještanje jer je poveo zapaženu akciju protiv pijenja rakije od koje je selo stradavalo i umjesto toga

promovirao pčelarstvo“ (35). Na temelju toga se o autoru Lovraku zaključuje: „Djelovao je dakle na prestrukturiranju gospodarstva, a krčmar i seljaci skloni rakiji bili su protivni ovoj Lovrakovoj akciji“ (*ibid.*). Jedan je to od mnogih primjera, sadržanih u knjizi, gdje se poseže za neuobičajenim metodološkim postupkom ne samo prepričavanja sadržaja djela, već i njegova ‘iskorištavanja’ za profilaciju, blago rečeno, nekritičkoga poimanja i književnog djela i dječje-književnoga stvaralaštva kao analitičkoga predmeta, a koje je naročito razvidno u „Zaključnim mislima“. Ondje se govori o tome da je Lovrak „div u dječjoj književnosti iako piše toliko jednostavno te djela može razumjeti svako dijete, ali i svaki čovjek bez obzira što radi“ (151), odnosno, da su „Lovrakova djela koristan priručnik za učitelje jer ih upućuje kako da se ponašaju prema djeci“ (153). Pritom autorica zaključuje da je „poznavanje i *iskorištavanje* [kurziv autora] sadržaja Lovrakovih djela za odgoj školske mladeži izvrsna literatura za učenike i nastavnike osnovnih škola“ (155), jer „[č]itajući Lovrakova djela vraćamo se i mi odrasli u ljepše i neponovljivo doba djetinjstva te odbacujemo naše mane i gledamo na svijet budućnosti s nadom da će biti bolje jer djeca su i sada ona koju treba odgajati“ (*ibid.*). Riječ je o pristupu književnome stvaralaštvu koji je, doduše, legitiman, ali koji u konačnici ne predstavlja naročiti doprinos istraživanju dječjeknjiževnoga stvaralaštva. Takav pristup ne samo da zanemaruje već spomenutu fundamentalnu razliku između fikcionalnih i stvarnih povijesno-biografskih događaja, već se uz to i književni karakter Lovrakovih djela sagledava isključivo iz pedagoške perspektive (usp. primjerice: „Lovrak je izvrstan primjer kako se pričama može djelovati na pedagogiju i to kako na učitelje tako i na odgoj djece“, 144). Na taj se način u potpunosti ispuštaju iz vida književno-estetska i recepcijska obilježja Lovrakovih djela, zahvaljujući kojima ona i predstavljaju predmet književno-kritičkog proučavanja. Pritom u knjizi ništa bolje ne prolazi ni sama pedagoška misao čiji se razvoj svodi na to da su „djeca postajala roditelji i uvijek je pomak u odgoju bio nešto bolji, humaniji, socijaliziraniji“ (*ibid.*).

Što se tiče središnje problematike knjige – tragova društvenoga konteksta u autorovu stvaralaštvu, a naročito njegove isprepletenosti s onodobnim društvenim i političkim silnicima, tu, na žalost, osim općih informacija ne doznajemo ništa bitno novo. Istina, autorica u knjizi iznosi vrlo zanimljive podatke o općem povijesnom horizontu unutar kojega je Lovrak živio, kao što je bio primjerice onaj s početka dvadesetoga stoljeća, preko tridesetih godina, Drugoga svjetskoga rata i poraća, pa sve do autorove smrti što je zasigurno najplodniji i najbolji dio knjige, zahvaljujući kojemu čitatelj stječe relativno dobar uvid u opća društvena zbivanja tijekom autorova života. Međutim, premalo je rakurs knjige usmjeren na kritičko-analitičku raščlambu samoga života i stvaralaštva Mate Lovraka u kontekstu njegova doba, a knjiga odveć zasićena nekritičkim prihvaćanjem već drugdje iznesenih podataka o Lovrakovim djelima i njihovih interpretacija da bi se zadobio cjelovitiji i sustavniji uvid u značaj i poziciju ‘vremena’ u Lovrakovim djelima. Ona su u njima, svakako, kao što i autorica ističe, prisutna, no zasigurno mnogo šire od „opisa [...] dječjih problema“ (22). Stoga se čini mudrim knjigu uzeti u ruke s velikom dozom podozrivosti spram iznesenih zaključaka, a pogotovo onih u vezi s poimanjem književnoga teksta i dječjeknjiževnoga stvaralaštva. Nadamo se, međutim, da će djelatnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u svojim budućim izdanjima pronaći primjereniji književno-teorijski pristup hrvatskim klasicima s područja dječje književnosti te nam sukladno tome na primjereniji način rasvijetliti povijesne horizonte njihova stvaralaštva.